

NAJWAŻNIEJSZE POJĘCIA ZWIĄZANE Z LITERATURĄ

Rodzaj literacki - podstawowy podział dzieł literackich ze względu na formę wypowiedzi oraz budowę utworu.

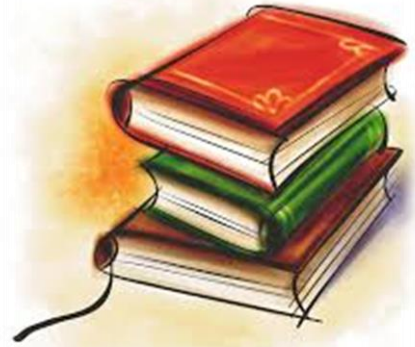
RODZAJE LITERACKIE

EPIKA	LIRYKA	DRAMAT
wypowiedź w postaci opowieści narracyjnej	utwory liryczne, które cechuje zazwyczaj obecność rymów, środków stylistycznych, a przemawia podmiot liryczny /podmiot mówiący/	wypowiedź w postaci dialogów uzupełnionych didaskaliami, czyli tekstem pobocznym

EPIKA

Cechy epiki

- obecność narratora
- świat przedstawiony
- fabuła (i układ przyczynowo-skutkowy zdarzeń)
- zapis prozą (wyjątki - epepeja, powieści poetyckie)

Gatunki epiki

- **powieść** - utwór pisany prozą, obszerny, wielowątkowy, o dużej ilości bohaterów; np. Quo vadis; występuje kilkanaście rodzajów powieści, np. historyczna, polityczna, przygodowa, sensacyjna, społeczno-obyczajowa, psychologiczna, biograficzna, fantastyczno-naukowa, fantasy, kryminalna itp.
- **nowela** - utwór krótki, jednowątkowy, z małą ilością bohaterów i punkcie kulminacyjnym znajdującym się w zakończeniu; np. „Janko Muzykant” czy „Latarnik”
- **epos (epepeja)** - rozbudowany utwór wierszowany, przedstawiający dzieje mitycznych, legendarnych lub historycznych bohaterów na tle przełomowych wydarzeń dla danej społeczności; np. „Iliada”, „Odyseja” lub „Pan Tadeusz”
- **opowiadanie** - utwór niewielki, tematycznie ograniczony do jednego wątku, różniący się od noweli brakiem wyraźnej konstrukcji, luźnym układem akcji często wzbogacanej epizodami
- **baśń** - utwór opowiadający dzieje bohaterów z reguły fantastycznych, nie posiadający określonego miejsca oraz czasu (dawno, dawno temu za górami, za lasami)

- **legenda (podanie)** - opowieść (nasycona elementami fantastyki, zawierająca jednak część prawdy) o bohaterze, często o życiu świętego, męczennika ujawniająca czas i miejsce akcji
- **anegdota** - krótkie, często zabawne opowiadanie o jakimś specyficznym wydarzeniu, np. historyjka z życia sławnej postaci
- **satyra** - utwór ośmieszający i piętnujący ukazwane w nim zjawiska, osoby, obyczaje, stosunki społeczne - uwaga! jest to gatunek mieszany (synkretyczny), łączy elementy epiki i liryki, podobnie jak ballada czy powieść poetycka.
- **pamiętnik** - opisuje przeżycia uczestnika, bądź świadka jakiegoś wydarzenia, chronologicznie ułożone.

Rodzaje narracji

- **pierwszoosobowa** - narrator jest uczestnikiem wydarzeń. Czasowniki są w pierwszej osobie liczby pojedynczej lub mnogiej, występują zaimki takie jak: mi, mnie, mój, ja. Taki narrator nazywany jest narratorem konkretnym.
- **trzecioosobowa** - narrator przedstawia, komentuje przebieg wydarzeń, sam nie bierze udziału w wydarzeniach, jest narratorem wszechwiedzącym.

Elementy świata przedstawionego

- czas i miejsce akcji
- fabuła
- bohaterowie (główni, drugoplanowi i epizodyczni)
- najważniejsze wydarzenia

LIRYKA

Obejmuje utwory, których głównym przedmiotem przedstawienia są przeżycia wewnętrzne, przekazywane za pośrednictwem wypowiedzi.

Jej nazwa wywodzi się od nazwy starogreckiego instrumentu muzycznego - liry.

Najważniejsze gatunki liryczne

- elegia
- fraszka
- hymn
- oda
- pieśń
- psalm
- sielanka
- sonet
- tren

Podział liryki

Ze względu na sposób wypowiedzi podmiotu lirycznego

- bezpośrednia - bezpośrednio, wprost, w 1. os. lp., "ja" liryczne wyznaje swoje uczucia, przeżycia, myśli (np. elegia):

- pośrednia - podmiot liryczny jest bardziej ukryty, nie wyznaje wprost, lecz wyraża swe myśli przez sytuacje, zdarzenia, opisy; utwory te mają charakter narracyjny lub dialogowy.
- podmiotu zbiorowego - podmiot liryczny to tzw. "my" liryczne - grupa wypowiadająca się w utworze, prezentująca swój zbiorowy pogląd, myśli (np. hymny)
- zwrotu do adresata (inaczej inwokacyjna) - podmiot liryczny jest wyraźnie obecny, ale swe myśli kieruje do konkretnego adresata (człowieka, grupy ludzi, przedmiotu, zjawiska, abstrakcyjnego pojęcia). Zazwyczaj utwory w stylu podniosłym (np. oda, list poetycki)

Ze względu na typy wyrażanych przeżyć (tematyka)

- miłosna - tematem utworów jest miłość, jej oblicza, formy
  - patriotyczno-obywatelska - naród, ojczyzna i cała sfera zagadnień z tym związanych
  - religijna - odwołująca się do religii (np. Bogurodzica)
  - refleksyjna (np. przemyślenia i zasady nadane jakiemuś prawu).
  - apelu - podmiot liryczny kieruje wypowiedź do określonego adresata zamiarem wywarcia wpływu na jego postawę i poglądy.
-

DRAMAT

Jako utwór literacki dramat charakteryzuje się przede wszystkim tym, że jest tworzony w celu realizacji scenicznej, jednak występują też dramaty niesceniczne, których autorzy skupili się bardziej na rozbudowie samego tekstu.

Współczesny dramat zbudowany jest z aktów, które dzielą się na sceny i odstępny. Cecha charakterystyczną jest obecność tekstu pobocznego, w którym pojawiają się wszelkie sugestie dotyczące zachowania się bohaterów, czy też wystroju sceny. Odmianą dramatu jest KOMEDIA, TRAGEDIA, a także gatunek mieszany - TRAGIKOMEDIA.

